

מפיק מרגליות

על פרשת השבוע והדף היומי

פרשת בא

העלון יוצא לאור ע"י מוסדות 'קרן אורה' כרמיאל

בראשות המרא דאתרא הרה"ג רבי

אברהם צבי מרגלית שליט"א

כולל אברכים - מרכזי נוסד בשנת תשנ"ד

ישיבת "קרן אורה" אם הישיבות בכרמיאל נוסדה בשנת תשמ"ט

"מפעל המסכתות העולמי" נוסד בשנת תשמ"ג

"בית מדרש נודד" בישובי הגליל

מועדוני נוער

"הדף היומי" נוסד בשנת תשמ"ג

מכון לפרסומים תורניים

בית מדרש "אבי עזרי"

בית מדרש "בר קפרא" "ישיבה על קברו"

כולל ערב בביהכ"ס "ירון אחים"

תיכון לבנות "נוה חוה"

מדרשת נשים

כנסים ימי עיון

בית מל"י ספריה ופעילות חברתית

פעילות קירוב רחוקים

ביקורי בית

עזרה ותמיכה במשפחות נזקקות

חלוקת והפצת דיסקים תורניים בארץ ובעולם

על הפרשה המרא דאתרא הרה"ג רבי אברהם צבי מרגלית שליט"א

משנה אם אדם אמר בדיוק כך או כך. אמרתי, ומה זה משנה אם שמים קצת יותר או קצת פחות מלח בחמין...

אבל כמובן שאין כאן כלל מקום לשאלה. כאמור, לימוד התורה אינו דווקא בעניינים פרקטיים ואקטואליים. עצם העסק בתורה, בכל נושא שלא יהיה, הוא מצוה בפני עצמה.

אבל, מעבר לכך, ישנו חיוב נוסף בלימוד התורה. נמשיל משל. מלך הוציא פקודה בעניין כלשהו. פקודה שנוגעת לכלל אזרחי ממלכתו. לצורך החדרת הפקודה בין המוני העם, הפיץ מנשר ובו כל פרטי הפקודה.

יהיו אנשים שכאשר יקבלו את המנשר, יקראו אותו ברפרוף ויניחוהו בקרן זזית, באמרם, לכשיגיע לידינו עניין זה, נציץ בהוראות ונדע כיצד לנהוג. זהו זלזול במלך ובדבריו. אדם שמכבד את המלך ייקח את נוסח הפקודה, יישב ויעיין בו בכובד ראש. ינסה להבין את הסיבות שגרמו למלך לצוות על כך, לזכור את כל הסעיפים ותתי הסעיפים, כדי שבבוא העת יוכל לקיים את הפקודה בשלמותה.

אנו מחוייבים ללמוד מה המצוה אומרת לנו. ולא רק ברבדים החיצוניים, לא רק להבין כיצד לקיים אותה, מה הם פרטיה ותתי פרטיה, אלא גם ברבדים הפנימיים. להעמיק בהבנתה, ברעיון הטמון בה. המצוות רחבות מני ים. כל מצוה היא עולם ומלואו. כאשר אדם מניח תפילין, עליו ללמוד את כל ההלכות הכלולות במצוה. גם מה שנראה שאינו רלוונטי כרגע. גם אם אינך איטר יד, עליך ללמוד כיצד איטר מניח תפילין. גם אם אינך סופר סת"ם, עליך ללמוד הלכות כתיבת סת"ם. בכך אתה מראה חביבותך למצוה ולקב"ה שציווה לקיימה. ובנוסף, ללמוד את מהות המצווה, שרשיה וכל הנולו.

אם כן, ישנן שתי סיבות ללמוד תורה. האחת, עצם הלימוד הוא קיום מצוה. והשנית, כאשר אתה לומד ומעמיק בענייני המצוות, אתה מכבד את מלך מלכי המלכים שציווה עליהן. אתה מוכיח עד כמה חשוב ונכבד בעיניך ציווי המלך.

כך צריכים אנו לחוש כשאנו קוראים בפרשתנו על הכבדת לבו של פרעה. אין זו רק בושה בהיסטוריה העתיקה. עלינו להעמיק חשוב ולדבוק את עצמנו, האם אין הדברים קשורים גם אלינו. האם אין דברים בהם אנו נוהגים בהכבדת הלב. אולי ישנן מצוות שאנו מקיימים מצות אנשים מלומדה, או להיפך, עבירות שאנו כה מורגלים בהן עד שאין אנו נותנים ליבנו לכך. לכל אחד יש מה לתקן. הרמב"ם 'משדך' אותנו לפרעה. האדם עלול להגיע חלילה, במידה מסויימת, למצבו של פרעה. ממה נובעת הכבדת הלב, ממבט שטחי ולא מעמיק. כל דבר שהאדם לומד היטב, מעמיק ומרחיב בו, מקיף את הנושא על כל פרטיו, נקל יהיה לו להגשים אותו.

"בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וגו'."

נעלה רעיון שמובא בספרו של מרן הגראמ"מ שך זצ"ל, 'מחשבת מוסר'. נתעניין באישיותו של פרעה, האם היה רשע או צדיק, חכם או טיפש? שמה תאמר, מדוע זה צריך לעניין אותנו, הלא פרעה הוא אבק בדפי ההיסטוריה הרחוקה. לכל היותר מומי יבשה המושלכת אי שם באחת הפירמידות במצרים.

צריכים אנו לדעת שאין זה נכון. בכל אחד מאיתנו עלול להיות חלילה 'פרעה קטן'. נקרא מדברי הרמב"ם בהלכות תשובה [פרק ו הלכה ג]: "ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים רבים, עד שייתן הדין לפני דין האמת, שיהא הפרעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו התשובה, ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה". דהיינו, אמנם הקב"ה ברחמיו נתן לנו דרכי תשובה. אבל, עלול להיות מצב שהאדם חוטא כל כך, עד שעונשו הוא שמונעים ממנו את התשובה.

וכאן מגיעים אנו לפרעה מיוחדת: "לפיכך כתוב בתורה 'ואני אחזק את לב פרעה', לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר 'הבה נתחכמה לו', נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו".

אם כן, הסיפור של פרעה אינו רק סיפור היסטורי. אין אנו מבקשים רק לדעת האם פרעה היה טיפש או חכם, רשע או צדיק. כל אדם שמרבה לחטוא, עלול להגיע למצב דומה לתהליך שאירע אצל פרעה. "כי אני הכבדתי את לבו".

פעמים רבות גם אנו חוטאים בהכבדת הלב. אנשים מסתאבים בחטא, שונים ומשלשים, עד שנעשה להם כהיתר. כבר אינם מודעים לכך שהם חוטאים. זו הסכנה הגדולה ביותר, משום שעונשו של אדם כזה עלול להיות הכבדת הלב, שזהו העונש הגדול ביותר, מניעת דרכי תשובה.

פרעה לא היה טיפש. ובכל זאת, הוא מאבד את עצמו ואת עמו לדעת. עבדיו זועקים, "הטרם תדע כי אבדה מצרים?" הוא מתעשת לרגע, "ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלוקיכם". אך מיד הוא חוזר לסורו, "ויגרש אותם מאת פני פרעה". הקב"ה נטל ממנו את אפשרות התשובה. הוא פועל כבר מתוך אימפולסים בלתי נשלטים. לא הגיוניים בעליל.

כאן מוסיף הרב שך דבר מעניין מאוד. ישנה מצות לימוד תורה, שקודם כל היא מצוה בפני עצמה. השבוע ישבתי אצל יהודי ועסקנו בסוגיה בענייני נדרים. לשונות כאלו ואחרים, האם הם נחשבים נדר או קונם. האשה שמעה את הדין. באה ושאלה, אינני מבינה על מה אתם משחיתים את זמנכם. מה זה כל כך

מעשה רב

"כי אני הכבדתי את לבו". האני' מכביד את לבו של האדם.

בשהותי בארה"ב לצורך מגיבת למען מוסדות התורה, ביקרתי אצל יהודי עשיר אחד, שומר תורה ומצוות. אמר לי הלה, אם היית בא אלי לפני חמש עשרה שנה, הייתי מגלגל אותך מכל המדרגות. פשוטו כמשמעו. שיהודי חרדי, פריזט מצוי, יבקש ממני, החילוני האדוק, תרומות?

אבל, אז קרה משהו ששינה את חיי לחלוטין. מדובר בישראלי יורד, בעל עסק מצליח שמעסיק כמה עשרות עובדים. בין העובדים יש לו שתי דמויות דומיננטיות, מרכזיות וחיוניות. הבעיה היתה תמיד ששני אנשים אלו היו צהובים זה לזה. כל יום מריבות, חיכוכים, ויכוחים וסקנדלים. לפטר אותם לא בא בחשבון. כל אחד מהם היה מומחה בתחומו. אבל זה היה סיוט תמידי. כל יום יומיים היה צורך 'לכבות שריפות'. להשכיח שלום - עד הפעם הבאה, שהיתה תמיד קרובה מאוד.

המשיך היהודי וסיפר: אחד מאנשים אלו היה שומר תורה ומצוות. פעמים רבות פנה אלי והציע שאלך לסמינר יהדות. תמיד דחיתי אותו. בשביל מה אני צריך את זה, מה רע לי בחיים. למה להכניס ראש בריא למיטה חולה...

יום אחד שוב פרצה ביניהם מריבה נוראה. בלתי נסבלת. כמעט איבדתי

עשתונותי, כמעט העפתי את שניהם ממשדרי. אבל לפתע עלה בלבי רעיון. ניגשת ליהודי הדתי ואמרת לי, בוא נעשה עסקה. אם תפסיק את המריבה ברגע זה ותשלים עם חברך, אסכים ללכת לסמינר.

לא הספקתי לגמור את המשפט, והלה רץ לעבר איש ריבו. חיבקו ונישקו באמרו, אני מוחק את כל העבר. מכאן ואילך אנו ידידים בלב ובנפש.

סיים העשיר ואמר: אתה יודע הרב, ביזנס זה ביזנס. לא היתה לי ברירה, נאלצתי ללכת לסמינר, והשאר... היסטוריה.

כשמעתי את הסיפור אמרתי, איזו עוצמה של יהודי! איזו הקרבה! אדם, 'יהודי פשוט', מוכן ברגע אחד למחוק את כל המטען השלילי שיש לו כלפי חברו, את ההצקות בנות השנים הרבות המלוות אותו, את הלב מלא המעוקות. את הכל הוא מניח בצד בשמחה ובלב שלם, ובלבד שיהודי אחד ילך לסמינר ויצטרף ללגיון של מלך. איזו אהבת ה'. איזה ביטול האני'.

הסיפור מחייב את כל אחד ואחד מאיתנו. עד כמה צריכים אנו לסלק את האני' שבתוכנו. רק כך אפשר להינצל מהיצר ולהתקרב לבורא.

על הפרשה ועל הדף

הרה"ג רבי מאיר מרגלית שליט"א, מחבר ספר 'מאיר נתיבים'

"בצאתי את העיר" – היה מהלך במקומות המטונפים יניח ידו על פיו ויקרא קריאת שמע [ברכות כד:]

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים הוא וגו' [יב א-ב], בפסוקים אלו הקב"ה מדבר עם משה ומלמדו את הלכות קידוש החודש. ברש"י כאן מביא את דברי המכילתא, וזה לשונו 'בארץ מצרים' - חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך ת"ל 'בצאתי את העיר' ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור לא כל שכן' עכ"ל. כלומר, דאף שכתוב בפסוק 'בארץ מצרים' לא היה זה ממש בתוך הכרך אלא מחוצה לו, וק"ו הוא, דאם לתפילה שהיא קלה הוצרך משה לצאת חוץ לכרך כמו שכתוב במכת ברד 'ויצא משה מעם פרעה את העיר', כל שכן שהוצרך לצאת מהכרך ללימוד תורה.

ובשם משמואל [בא] הקשה מה הק"ו מתפילה לתורה, דאפשר דדוקא לתפילה הוצרך לצאת חוץ לעיר משום דאסור להתפלל בכרך שהוא מלא גילולים, אבל דברי תורה הא קי"ל כרבי יהודה בן בתירא דדברי תורה אינם מקבלין טומאה [ברכות כב.] וא"כ בטל הק"ו שהרי תורה אינה חמורה מתפילה [וכע"ז הקשו גם בעלי התוס' על התורה].

כצאתי את העיר – רק במכת ברד

והנה, מקור הדין שאין להתפלל במקום גילולים נאמר במכת ברד [ט לג] 'ויצא משה מעם פרעה את העיר', ופרש"י 'אבל בתוך העיר לא היה מתפלל כיון שהיתה מלאה גילולים', עכ"ל. וידוע מה שמקשין העולם מדוע דוקא במכת ברד הוצרך משה לצאת מהעיר מחמת הגילולים ואילו בשאר מכות לא יצא מהעיר [ואכן הרמב"ן למד שבכל המכות יצא מחוץ לעיר, אולם ברש"י משמע לא כך].

מכת ברד – עונש מחודש או מטר שנהפך לקללה

והנה יש לחקור במכת ברד, האם הכאת מצרים שירדה מן השמים היתה חידוש של עונש שירוד דבר המזיק מן השמים וללא שום דבר טבעי שדומה לגשם ומטר, והדמיון למטר הוא דוגמא בעלמא, או דמכה זו היתה מכה טבעית של גשם אלא שצורת הגשם התהפכה לקללה [כמו המבול], ואין כאן שינוי אלא באיכות הגשם דנהפך לגשם של קללה.

ונראה לומר שמכת ברד היתה גשם טבעי אלא שהפך לקללה [כמו הצד השני], וכן מדויק בתהילים [קה] 'נתן גשמים ברד אש להבות בארצם' משמע דהיה זה גשם ככל גשמים, ועוד יש להוכיח מהכתוב [ט כד] 'כבד מאוד אשר לא היה כמוהו בכל ארץ מצרים מאז היתה לגוי' ולכא"ו אם הירידה מהשמים לא היתה כגשם אלא דמיון בעלמא א"כ פשיטא שלא היתה כזו בארץ מצרים, ועוד מהכתוב 'ויחדלו הקולות והברד והמטר', משמע שהיה זה מטר טבעי אלא שנהפך לקללה [ועי' במלבי"ם באריכות בביאור מכה זו].

במכת ברד התפלל משה בעמידה במקומו

ולפי זה יש לומר, דשונה תפילת משה בשאר המכות מתפילתו במכת ברד, דהתפילה בשאר המכות היתה כתפילה על ענין פרטי להסיר את העונש מפרעה מעבדיו ומעמו, משא"כ התפילה על הברד היתה כעין תפילת חובה, שהרי היה צריך להסדיר את חוקי הטבע ושיחזרו הגשמים לרדת באופן הראוי והרי היא כתפילת יח' ששואלים בה על הגשמים.

ונפקא מינה בין שתי סוגי התפילות, דהתפילה על שאר מכות, הרי היא כתפילת היחיד שמותר לו לאומרה אפילו מהלך, משא"כ התפילה במכת ברד היתה תפילה להחזרת הטבע לתיקונו ולצורתו הטיבעית ולבקש על הגשמים, תפילה כזו, הרי היא כתפילת יח' וכתפילת עמידה שאינו יכול לאומר מהלך, אלא לעמוד במקומו. והנה אמרינן בברכות [כד:] 'היה מהלך במקומות המטונפים מניח ידו על פיו וקורא ק"ש', דהיינו, שיש היתר לומר דבר שבקדושה במבואות המטונפים אם מהלך ומניח ידו על פיו [נסיבת ההיתר כתבו הראשונים או מכיון שהולך לא חשיב 'היה מחניך קדוש', וכן כשמניח ידו על פיו הרי זה כהרהור וי"א דחשיב כמחיצה], ואף דלמסקנת הגמ' נחלקו האמוראים בזה ופסקינן דאסור לקרות מהלך וידו על פיו, מ"מ כתב הקרית ספר [בפ"ג מהלכות ק"ש] דאינו אלא מדרבנן, ומדאורייתא לכו"ע יכול לקרות ק"ש כשהוא מהלך וידיו על פיו.

ולפי"ז יש לברר מדוע בכל המכות התפלל משה בעיר ואילו במכת ברד יצא למחוז לעיר, דבכל המכות שהתפלל משה בתוך הכרך המלא גילולים היה זה באופן המותר, והיינו כשהוא מהלך וידו על פיו, והיה מותר לו להתפלל כשהוא מהלך כיון שהיתה תפילתו כתפילת היחיד שאינו חייב לעמוד במקומו, אבל בתפילה על

מכת ברד שהוצרך להתפלל תפילת הגשמים וכתפילת עמידה ולא יכל להתפלל כשהוא מהלך וידו על פיו, על כן יצא מן העיר.

אלא דאם כנים דברינו מדוע כשלימדו הלכות קידוש החדש יצא אל מחוץ לעיר, והרי יכול היה ללמוד אף בתוך העיר ובאופן המותר, כשהוא מהלך וידו על פיו.

'כזה ראה וקדש' בהליכה

וצריך לומר דלמדו מצות קידוש החדש שאני, דכיון שנתקשה בלימודו והראה הקב"ה את הלבנה היאך נראית בשעת חידושה ואמר לו 'כזה ראה וקדש', א"כ ודאי שצריך משה לעמוד מהילוכו כדי לומר לו 'כזה' ראה וקדש [שהרי כל הזמן משתנה מראה הלבנה מחמת הילוכו], ועל כן היה צריך משה לצאת מן העיר דרך שם יכול להפסיק מהילוכו.

ולפי"ז יבוארו דברי המכילתא, דבאמת אין חומרא בתורה יותר מתפילה ושיום הם, והק"ו הוא ומה התפילה על הברד שהיא תפילה לשעתה הוצרך משה לצאת מחוץ לעיר כדי להתפלל כדון תפילת עמידה ולא מהלך, כש"כ שלימוד הלכות קידוש החדש שצריך לעמוד במקומו כדי לראותה בכזה ראה וקדש, ודאי שיצא מחוץ לעיר.

'כזה ראה וקדש' כשהוא גבוה מהקרקע

על הפסוק [ט כב] 'ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים' כתב רש"י שם 'ומדרש אגדה, הגביהו הקב"ה למשה למעלה מן השמים', וביארו הראשונים [בעלי התוס' עה"ת יא ד] דהקב"ה הגביהו לשמים כיון שלא רצה לדבר עימו במקום גילולים, והקשו התוס' א"כ מדוע כשלימדו הלכות קידוש החדש הוצרך משה לצאת מחוץ לכרך ולא הגביהו למעלה מן השמים, וצ"ע.

ולפי דברינו לעיל יש לומר, דמה שהועיל להגביה את משה כדי לדבר עימו היינו רק בדיבור בעלמא, אבל בפרשתנו שבא ללמדו מצות קידוש החדש ולומר לו 'כזה ראה וקדש', לא שייך ללמדו כשהוא למעלה מן השמים שהרי צריך לראות את צורת הלבנה ממקומו הטיבעי על פני האדמה ולא מהשמים, ועל כן הוצרך משה במצות קידוש החדש לצאת חוץ לעיר.

'וישא כפיו אל ה' - רק במכת ברד

ונסיים בביאור נפלא, דכבר עמדו המפרשים על הפסוק במכת ברד [ט לג] 'ויצא משה מעם פרעה את העיר ויפרוש כפיו אל ה'', דמה ראה משה דוקא במכה זו לשאת כפיו אל ה', ולפי דברינו יש לומר, דאמנם בכל התפילות רצה משה לשאת את כפיו לשמים, אלא דכיון שהתפלל בעיר ובהליכה, היה מחויב להניח ידיו על פיו, אבל בתפילה על מכת ברד שיצא להתפלל מחוץ לעיר הרי ידיו כעת פנויות שאינו צריך להניחם על פיו, וממילא יכול לפרוש כפיו לשמים. וזהו סמיכות הפסוקים 'ויצא משה מעם פרעה את העיר' וממילא כיון שיצא והיה יכול להתפלל בלא ידיו על פיו ממילא 'ויפרוש כפיו אל ה'', והדברים נפלאים.

קרן אורה - הדף היומי

עוזרים לכם לסיים את הש"ס!

יש לך שאלה על הדף? חוסר בהירות?
סתם מתקשה בקטע גמרא?

יש מי שיעזור!

צוות תלמידי חכמים יענה לך על שאלותיך
המוקד הטלפוני לשאלות על הדף היומי

04-6641505

הרבנים המשיבים:

הרב דוד דרור, הרב נתנאל לב, הרב שמואל פרידמן,
הרב משה פורטוני, הרב מנחם קופצ'וב והרב חיים שוורץ
שליט"א

ניתן לקבל את העלון ישירות למייל

נא לפנות לכתובת: kerenora456@gmail.com